

УДК 347.77:004

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.63>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРОМИСЛОВИХ ЗРАЗКІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Яворська О.,*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права**Львівського національного університету імені Івана Франка*

ORCID: 0000-0002-4092-7690

e-mail: olyavorska@gmail.com

Яворська О. Сучасні підходи до правової охорони промислових зразків у Європейському Союзі.

У статті розглянуто систему правової охорони промислових зразків у Європейському Союзі, яка базується на дворівневій структурі – національному та наднаціональному рівнях. Досліджуються основні положення Директиви 98/71/ЄС та Регламенту Ради (ЄС) №6/2002, що встановлюють рамкові умови для гармонізації національних правових систем та забезпечення ефективного захисту промислових зразків на рівні всього Союзу. У статті проаналізовано ключові переваги наднаціональної системи, яка дозволяє усунути необхідність реєстрації в кожній окремій державі-члені ЄС і забезпечує можливість охорони через єдину заявку до Європейського бюро інтелектуальної власності (EUIPO).

Особлива увага приділяється питанням різниці між зареєстрованими та незареєстрованими промисловими зразками, їх функціональним призначенням та терміном дії. Незареєстровані промислові зразки забезпечують короткостроковий захист без необхідності проходження процедур реєстрації, що особливо важливо для галузей із швидкою зміною тенденцій, як-от мода. Однак зареєстровані зразки надають довгострокову охорону, яка може бути продовжена до 25 років, що робить їх більш надійними для товарів із тривалішим життєвим циклом, таких як меблі чи побутова техніка.

Методологічна основа дослідження спирається на синтез діяхронного та компаративного аналізу. Додатково застосовано інструментарій системного підходу та правового моделювання, що дозволяє здійснити комплексну оцінку результативності чинних механізмів охорони прав.

Досліджено основні виклики, що постають у процесі гармонізації правової охорони промислових зразків, зокрема охорона запасних частин для складних виробів, таких як автомобілі. У статті підкреслюється, що, хоча система ЄС забезпечує високий рівень захисту, питання охорони запасних частин залишається відкритим і потребує подальшого правового регулювання.

У висновках наголошується на важливості подальшої гармонізації законодавства в ЄС для забезпечення ефективної правової охорони промислових зразків, стимулювання інновацій та підтримки конкурентоспроможності європейського бізнесу.

Ключові слова: промисловий зразок, інтелектуальна власність, промислова власність, свідоцтво.

Yavorska O. Modern approaches to the legal protection of industrial designs in the European Union.

The article examines the system of legal protection of industrial designs in the European Union, which is based on a two-level structure – national and supranational levels. The main provisions of Directive 98/71/EC and Council Regulation (EC) No. 6/2002, which establish framework conditions for harmonizing national legal systems and ensuring effective protection of industrial designs at the level of the entire Union, are studied. The article analyzes the key advantages of the supranational system, which eliminates the need for registration in each individual EU member state and provides the possibility of protection through a single application to the European Intellectual Property Office (EUIPO).

Special attention is paid to the difference between registered and unregistered industrial designs, their functional purpose and validity period. Unregistered industrial designs provide short-term protection without the need to go through registration procedures, which is especially important in fast-changing industries such as fashion. However, registered designs provide long-term protection that can be extended up to 25 years, making them more reliable for goods with a longer life cycle, such as furniture or appliances.

The methodological framework of the study relies on the synthesis of diachronic and comparative analysis. In addition, the tools of a systemic approach and legal modeling are applied, which makes it possible to conduct a comprehensive assessment of the effectiveness of the existing rights protection mechanisms.

The main challenges arising in the process of harmonizing the legal protection of industrial designs, in particular the protection of spare parts for complex products such as cars, have been studied. The article emphasizes that, although the EU system provides a high level of protection, the issue of spare parts protection remains open and requires further legal regulation.

The conclusions emphasize the importance of further harmonization of legislation in the EU to ensure effective legal protection of industrial designs, stimulate innovation and support the competitiveness of European business.

Key words: industrial design, intellectual property, industrial property, certificate.

Постановка проблеми. Правова охорона промислових зразків у Європейському Союзі є важливим елементом сучасної системи інтелектуальної власності, оскільки дозволяє забезпечити конкурентні переваги на єдиному ринку. У сучасних умовах, коли візуальна привабливість продукту є одним із ключових факторів споживчого вибору, захист промислових зразків стає критично важливим для виробників. Сьогодні дизайн продукту не лише визначає його естетичну привабливість, але також може впливати на його комерційний успіх та репутацію компанії. Промислові зразки виступають потужним маркетинговим інструментом, здатним створити унікальну ідентичність продукції та зміцнити бренд. Актуальність теми обумовлена тим, що на європейському ринку спостерігається постійний розвиток креативних індустрій, де захист інтелектуальної власності стає необхідним інструментом для підтримки інноваційної діяльності.

Зважаючи на значну роль промислових зразків у підтримці конкуренції та інновацій, питання їх правової охорони є надзвичайно важливим для захисту інтересів дизайнерів та компаній. Незважаючи на те, що правова система ЄС передбачає як зареєстровану, так і незареєстровану охорону промислових зразків, певні аспекти регулювання залишаються недостатньо гармонізованими. Це викликає необхідність у подальших дослідженнях для вдосконалення правової охорони.

Метою статті є всебічний аналіз системи правової охорони промислових зразків у Європейському Союзі з акцентом на реєстраційні процедури, правовий статус та ефективність існуючих механізмів захисту. Особливу увагу приділено проблемам нерівномірності національних підходів і пропозиціям щодо вдосконалення правової системи задля гармонізації та підвищення рівня захисту інтересів дизайнерів і виробників на єдиному ринку ЄС.

Стан дослідження. Охорона промислових зразків у Європейському Союзі регулюється кількома важливими правовими актами, зокрема Директивою 98/71/ЄС та Регламентом Ради (ЄС) №6/2002. Ці нормативні документи забезпечують базову гармонізацію правових норм між державами-членами, пропонуючи єдині стандарти для захисту промислових зразків. Однак, незважаючи на успіхи в гармонізації, деякі аспекти, зокрема охорона запасних частин складних виробів, досі залишаються предметом правових дискусій. Серед дослідників-юристів, які вивчали проблематику правової охорони об'єктів інтелектуальної власності загалом та права на промислові зразки зокрема, варто назвати імена Ч.Н. Азімова, Б.С. Антимонова, М.М. Богуславського, О. Алексеева, А. Берестовської, В.С. Дроб'язка, А.В. Міндрул, О.П. Орлюк, О.О. Тверезенко, О.О. Штефан, Ю.М. Капіци, С.К. Ступака, В.П. Воробйова, В.Є. Макоди, Н. Мещерякової, А. Пахаренко-Андерсон, Н.А. Радченко, В.А. Селякова, О.В. Сорвачова, Н. Халаїм, І.Є. Якубівського. Однак досі існують розбіжності у національних підходах до реєстрації промислових зразків, що ускладнює єдине правозастосування на рівні всього Союзу, що потребує подальшого вивчення.

Виклад основного матеріалу. Правова охорона промислових зразків є важливим елементом системи інтелектуальної власності в Європейському Союзі. Вона сприяє збереженню конкурентоспроможності європейських дизайнерів і підприємців, надаючи їм можливість захистити свої розробки на всій території ЄС. Основою для цього є дворівнева система правової охорони, яка поєднує національні режими захисту та наднаціональні правила, передбачені Директивою № 98/71/ЄС та Регламентом Ради (ЄС) № 6/2002.

Еволюція правової охорони промислових зразків у ЄС. Система охорони промислових зразків у ЄС є результатом багаторічної гармонізації національних законодавств та створення єдиного ринку для інтелектуальної власності. Директива № 98/71/ЄС стала першим кроком до уніфікації правил у цій сфері, встановивши єдині вимоги до охорони зразків у всіх державах-членах. Водночас Регламент Ради (ЄС) № 6/2002, ухвалений у 2001 році, створив систему зареєстрованих та незареєстрованих промислових зразків Спільноти, яка діє на всій території ЄС [6].

Основною метою запровадження наднаціональної системи було спрощення процесу отримання охорони, усунення необхідності проходити процедури реєстрації в кожній окремій державі та за-

безпечення рівних умов для всіх учасників ринку. В результаті, промислові зразки, які відповідають вимогам, можуть бути захищені на рівні всього ЄС через подання лише однієї заявки [2].

Основні принципи дворівневої системи захисту. Правова охорона промислових зразків у ЄС є дворівневою, що забезпечує одночасно національний і наднаціональний рівень захисту. На національному рівні діють національні правила, гармонізовані Директивою № 98/71/ЄС, яка встановила мінімальні вимоги до охорони зразків у всіх державах-членах. На наднаціональному рівні Регламент № 6/2002 передбачає можливість захисту промислових зразків на всій території ЄС через реєстрацію у Бюро з гармонізації на внутрішньому ринку (ОНІМ), нині Європейське бюро інтелектуальної власності (EUIPO).

Зареєстровані промислові зразки отримують правову охорону на строк до 25 років, причому власники можуть продовжувати її кожні п'ять років. Така система дозволяє довгостроково захищати ті зразки, які мають тривалий життєвий цикл і комерційне значення [2].

Незареєстровані промислові зразки отримують захист автоматично після того, як вони стали загальновідомими на території ЄС. Термін їхньої охорони становить три роки, що є вигідним для тих галузей, де зразки використовуються протягом короткого часу, наприклад, у модній індустрії. Однак власники таких зразків можуть захищати їх лише від прямого копіювання, а не від незалежного створення схожого дизайну [6].

Спрощення процесу реєстрації та переваги для бізнесу. Регламент № 6/2002 передбачив значне спрощення процедур реєстрації промислових зразків на рівні ЄС. Підприємці та дизайнери тепер можуть подати єдину заявку, яка діятиме на всій території Європейського Союзу, без необхідності проходити процедури в кожній державі-члені окремо. Це не лише знижує витрати, але й скорочує час на отримання правової охорони [1].

Важливою особливістю є можливість отримати охорону для кількох зразків одночасно, подаючи їх у рамках однієї заявки. Це надає значні переваги для компаній, що виробляють серії схожих виробів або колекції, як у випадку з модними брендами чи виробниками меблів [2].

Визначення загальновідомості промислових зразків. Для незареєстрованих зразків вирішальним моментом є їхнє оприлюднення на ринку ЄС. Зразок вважається загальновідомим, якщо він був опублікований, виставлений або використаний у торгівлі таким чином, що про нього дізналися відповідні кола у межах Спільноти [6]. Це означає, що промисловий зразок не може отримати правову охорону, якщо він був уперше представлений на ринку поза межами ЄС, наприклад в Україні.

Крім того, захист не поширюється на випадки, коли зразок був оприлюднений у межах конфіденційних умов або був створений незалежно іншими дизайнерами, які не знали про існування оригіналу. Таким чином, система незареєстрованих зразків надає обмежену, але все ще важливу правову охорону для об'єктів, які швидко втрачають свою актуальність [2].

Розширення можливостей для малих та середніх підприємств. Завдяки спрощеній системі реєстрації, система охорони промислових зразків у ЄС стала доступнішою для малих і середніх підприємств (МСП), які тепер можуть отримати правову охорону своїх розробок без великих витрат. Крім того, незареєстровані промислові зразки дозволяють малим підприємствам захищати свої інновації навіть без формальної реєстрації, що особливо важливо для сфер, де швидкість реакції на ринкові зміни є критичною [6].

Охорона зареєстрованих промислових зразків. Процес реєстрації промислового зразка в ЄС полягає у поданні заявки до Європейського бюро інтелектуальної власності (EUIPO). Заявка повинна включати зображення зразка, а також інформацію про виріб, для якого його буде використовувати. Ця реєстрація надає власникові виключне право використовувати зразок і забороняти третім особам використовувати його без дозволу [3].

Зареєстровані промислові зразки мають значні переваги, зокрема можливість повної охорони протягом тривалого періоду. Це особливо актуально для виробів із тривалим життєвим циклом, таких як меблі, побутова техніка та автомобілі [1].

Виклики у сфері охорони запасних частин. Однією з найскладніших проблем у сфері охорони промислових зразків є регулювання охорони запасних частин для автомобілів та іншої складної продукції. Регламент передбачає, що охорона промислового зразка не поширюється на ті елементи, форма яких повністю визначається їхньою технічною функцією [10]. Це положення має на меті запобігти монополізації ринку запасних частин та забезпечити вільну конкуренцію між виробниками.

Проте залишається питання захисту дизайнерських елементів складної продукції, що потребує подальшого врегулювання на рівні ЄС. Зокрема, можливість використання запасних частин незалежними виробниками на вторинному ринку залишається предметом дискусій [10].

Перспективи подальшої гармонізації правової охорони промислових зразків. Одним із ключових завдань, які постали перед Європейським Союзом у контексті охорони промислових зразків,

є необхідність подальшої гармонізації правових норм у різних державах-членах. Як відзначають експерти, на час розробки єдиного законодавства ЄС у сфері промислових зразків існували суттєві відмінності між національними правовими системами, особливо щодо критеріїв новизни та індивідуального характеру зразка [7]. У деяких країнах вимагалась об'єктивна новизна, в той час як у інших вона трактувалася більш суб'єктивно. Це створювало певні труднощі для дизайнерів, які намагалися захистити свої розробки в кількох юрисдикціях одночасно.

Процес гармонізації, зокрема через запровадження єдиної системи охорони промислових зразків Спільноти, дозволив частково вирішити ці питання. Важливу роль відіграли правові акти, такі як Директива № 98/71/ЄС, яка встановила єдині правила для визначення новизни та індивідуального характеру промислових зразків. Наприклад, до прийняття цих норм, у Великобританії застосовували критерій оригінальності зразка, який мав суттєво відрізнятися від існуючих, в той час як у Франції було достатньо лише довести відмінність у загальному враженні, яке справляє зразок на обізнаного споживача [4].

Однак, незважаючи на досягнуті успіхи, в ЄС все ще зберігаються розбіжності у підходах до охорони промислових зразків, особливо у сфері запасних частин. Це питання залишається відкритим навіть після ухвалення Регламенту №6/2002, оскільки деякі держави-члени, зокрема Італія та Великобританія, продовжують застосовувати власні норми щодо захисту запасних частин [9].

Перспективи подальшої гармонізації пов'язані з необхідністю розробки єдиного підходу до охорони складних виробів та їхніх складових. Особливо це стосується тих компонентів, які мають суто технічну функцію, що ускладнює їх охорону як промислових зразків. Представники автомобільної промисловості наполягають на необхідності введення додаткових обмежень на охорону запасних частин, щоб забезпечити вільний доступ до ринку для незалежних виробників [5].

У той же час, впровадження таких змін вимагає ретельного аналізу з точки зору впливу на конкурентоспроможність європейських виробників і захист прав інтелектуальної власності. Гармонізація цих аспектів законодавства дозволить ЄС забезпечити більш ефективний захист промислових зразків, одночасно підтримуючи інновації та розвиток креативних індустрій [8].

Висновки. Промисловий зразок – це розповсюджений об'єкт промислової власності, а система правової охорони промислових зразків у ЄС є ефективним засобом забезпечення балансу між національними та наднаціональними механізмами захисту. Це створює можливість для підприємців обирати найприйнятнішу форму охорони їх бізнесу, демонструючи гнучкість та збалансованість даної системи. Однак вона й надалі потребує вдосконалення з прив'язкою до розвитку світового ринку і появою нових напрямів у сфері інтелектуальної власності.

Запровадження спрощених процедур реєстрації стало ефективним та в той же час доступним інструментом захисту інновацій малого та середнього бізнесу на території ЄС, що є важливим досягненням у правовій галузі. Однак залишаються невирішені виклики, пов'язані з розбіжностями у правовому регулюванні між державами-членами, зокрема у гармонізації охорони запасних частин для складних виробів. Саме на вирішення цих викликів має бути спрямований подальший розвиток правової системи охорони промислових зразків. Крім того, особливої уваги заслуговує розгляд питання адаптації законодавства до технологічних змін та нових економічних реалій. Ці питання можуть стати темами наступних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / Ю.М. Капіца; за ред. С.К. Ступака, В.П. Воробйова та ін. Київ: Слово, 2006. 1104 с.
2. Пахаренко-Андерсон А. Промисловий зразок Європейського Союзу. Повний текст. *Інтелектуальна власність*. 2011. № 1. URL: <http://www.intelvlas.com.ua/journal/2011/01/text-01/> (Дата звернення 21.08.2025).
3. Ульянова Г.О. Промисловий зразок як об'єкт прав інтелектуальної власності. *Збірник наукових праць Міжрегіональної фінансово-юридичної академії (економіка, право)*. 2011. № 1. С. 228–233.
4. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works. Sept. 9, 1886, as last revised, Paris, July 24, 1971, 828 U.N.T.S. 221.
5. Case 53/87, *Circa v. Renault* [1988] ECR 6039. Case 238/87, *Volvo v. Veng* [1988] ECR 6211.
6. Council Regulation (EC) № 6/2002 of 12 December 2001 on Community designs. *Official Journal of the European Communities*. 2002. L3. P. I.
7. Griffiths H. Overview of developments in Europe on industrial design protection. Fordham Conference on International Intellectual Property Law and Policy. Fordham University School of Law, April 15–16, 1993. *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*. Summer, 1993.

8. Opinion of the Economic and Social Committee on the Proposal for a European Parliament and Council Directive on the legal protection of designs (and on Proposal for a European Parliament and Council Regulation on the Community design). *Official Journal of the European Communities*. 1994. C 388. P. 9.
9. Order on Industrial Designs, Jan. 17, 1974 (G.D.R.) CM. 11, § 6(2)(ii). *Reprinted in: Industrial Property*. 1975. Vol. 14. P. 144–145 (English version).
10. Explanatory Memorandum of the Proposal for a European Parliament and Council Regulation on the Community Design COM (93) 342 final. Par. 9.4.